

Asia: D6L56D3-22

Nationell rapport - den fjärde universella periodiska granskningen (UPR)

Lausunnonantajan lausunto

1. Hur genomförandet av rekommendationerna från den föregående UPR-granskningen har lyckats och vilka åtgärder som det vore bra att ta upp i rapporten?

SAMS vill lyfta fram att delen som behandlar personer med funktionsnedsättning är tunn. Det skulle ha varit ändamålsenligt att även lyfta fram lagstiftning och rättspraxis gällande personer med funktionsnedsättning som har varit aktuella under tidsperioden. Gällande UPR- granskningen har inte alla rekommendationer genomförts eller så är de ännu på hälft.

SAMS vill även lyfta fram att Finland inte sedan åren 2010-2015 har haft ett funktionshinderpolitiskt program. Vi anser att funktionshinderkonventionens åtgärdsprogram är bra, men inte ensam ett tillräckligt effektivt verktyg. Därför anser vi att det skulle vara ändamålsenligt att även ha ett funktionshinderpolitiskt program för att effektivare kunna trygga tillgänglighet, delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Ett funktionshinderpolitiskt program skulle särskilt behövas för att beakta de målgrupper som lättare "faller mellan stolarna" idag. Det här kan handla om personer med mera osynliga funktionsnedsättningar eller personer som på grund av sin funktionsnedsättning behöver stöd, men inte anses ha ett tillräckligt stort stödbehov. Ett politiskt mandat behövs också för att rikta tillräckliga resurser till det här. Den pågående reformen av funktionshindersservicelagen har varit problematiskt på så vis att man å ena sidan velat omfatta en större målgrupp - även de som fallit mellan stolarna - men har å andra sidan inte tillsatt just några tilläggsresurser för det här ändamålet. Det här leder lätt till antingen underbudgetering eller godtyckliga gränsdragningar. Besparingsförsöken är också på vis ogenomtänkta, att personernas behov inte försvinner någonstans även om de inte får service via funktionshindersservicelagen. Det här kan leda till att personerna inte får rätt slags stöd i tid, vilket kan leda till marginalisering och utanförskap för individen och större och dyrare servicebehov som samhället ska bekosta längre fram.

I rapporten är rättsstatsprincipen en ledande princip. SAMS är orolig över rättssäkerheten för personer med funktionsnedsättning. 1.1.2020 gjordes en lagändring i processen. Då man tidigare haft möjlighet att överklaga sitt ärende direkt till högsta förvaltningsdomstolen måste man nu få

prövningstillstånd. I fjol söktes prövningstillstånd i 149 ärenden gällande funktionshindersservice, men tillståndet beviljades enbart i sju ärenden. I högsta domstolsväsendet görs beslut som kan bli viktiga prejudikat med mycket grundrätts- och människorättssensitiv karaktär som formar samhället och tolkningen av rättigheter. Nu blir många viktiga frågor utan prejudikatsvärde. Det här är även känsligt i och med det nya systemet med välfärdsområden. Vi har redan i vårt arbete sett att områden försämrar sina invånares service då de strävar efter att harmonisera kommunernas servicenivåer och krav. Tyvärr verkar detta göras neråt, vilket innebär att stora mängder människor får avsevärt sämre stöd trots att deras behov inte förändrats. Det här fenomenet borde man nu seriöst fästa uppmärksamhet vid. Detta kommer att leda till stora problem vad gäller bland annat livskvalité och socioekonomisk ställning för en del personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga.

Ett annat problematiskt fenomen är att personer med funktionsnedsättningar ofta tvingas ansöka om, och om igen om rehabilitering och stöd, som de behöver på grund av sin permanenta funktionsnedsättning. Det innebär att en person vars situation är oförändrad måste repetera detta för myndigheterna för att få behövligt stöd, alltså handlar det om en väldigt tung process för alla parter. Även här skulle det behövas politiskt vilja att göra ett paradigmskifte, där osäkerheten, beroendet av myndighetsbeslut och behovet av administrativa insatser och repeterade beskrivningar av stödbehov skulle minskas, för att trygga mera lika möjligheter att delta i samhället som de andra. Bättre resursering, bättre förberedda beslut och ett färre antal beslut skulle också sannolikt minska på antalet ärenden i olika förvaltningsdomstolar och prövningsinstanser, vilket skulle således ha en viss positiv effekt på förutsättningar för rättssäkerhet i samhället i stort.

Vi anser att det skall behövas utredning om hur rättssäkerheten kan tryggas och förstärkas för personer med funktionsnedsättningar, särskilt med tanke på den senaste reformerna som påverkat rättssäkerheten. Utöver det här skulle det även behövas en utredning om hur den administrativa bördan kan underlättas för personer med funktionsnedsättningar, eftersom den är ofta oskäligt betungande gentemot personer och familjer som lever med en funktionsnedsättning. Om det här inte åtgärdas kvarstår ett betydande element av indirekt, strukturell diskriminering gentemot personer med funktionsnedsättning, vilket försvårar deras deltagande i samhället och bidrar till deras fortsatta svåra socioekonomiska position gentemot den övriga befolkningen.

2. Vilka allmänna teman med anknytning till de mänskliga rättigheterna som Finland har lyckats med eller som behöver ytterligare uppmärksamhet?

I enlighet med SAMS uppdrag tar vi ställning till frågor som särskilt berör rättigheterna för personer med funktionsnedsättning med svenska som modersmål. Vår målgrupp är en så kallad dubbelminoritet, vilket innebär att de riskerar att diskrimineras på flera olika grunder skilt eller samtidigt. SAMS vill därför främst påkalla bristen att tematiken intersektionell diskriminering inte finns med i rapportutkastet. Det här är ett verkligt problem som vi önskar att man skulle åtgärda.

SAMS vill även framhålla att det borde fästas större uppmärksamhet vid bristen av användningen av konsekvensbedömning av lagförslagets vad gäller konsekvenser för personer med funktionsnedsättning (fi. VAVA). Inte ens i sådan lagstiftning som berör denna grupp av människor görs en sådan bedömning. SAMS anser, och har i många tidigare utlåtanden fäst uppmärksamhet vid

det att det är en stor brist. En noggrann konsekvensbedömningen borde göras till en normal del av lagstiftningsprocesser på samma sätt som exempelvis konsekvensbedömning för konsekvenserna för barn (fi. LAVA).

Vi vill även lyfta fram såväl de språkliga rättigheterna som de kulturella rättigheterna. Under de senaste åren har många för oss särdeles viktiga lagförslag varit aktuella (t.ex. funktionshindersservicelagen). Stora förändringar i system har påbörjats och en del har redan genomförts (t.ex. vårdreformen). Gemensamt för alla dessa är att man konsekvent "inte vill/ får lägga något extra" in i lagarna. Tryggande av språk anses ofta vara "något extra". Detta trots att det finns källor (t.ex. Språkberättelsen, Språkbarometer) som uttryckligen stadgar att det finns stora problem med att få service på svenska. Det är knappast en överraskning för någon att språk är ytterst viktigt och inte "något extra". Det här är särdeles viktigt för vår målgrupp. Det kan handla om personer som har svårt att ta till sig mer än ett språk på grund sin funktionsnedsättning, äldre personer som glömmer språk förutom sitt eget modersmål, personer med kognitiva problem eller inlärningsproblem. Personer som behöver kunna uttrycka sig och vara bekväma med sin vård på grund av vårdens känsliga karaktär (exempelvis tjänster inom mental- och socialvården) får inte heller glömmas. Att hänvisa till språklagen och grundlagen har sedan länge visat sig vara ineffektiva sätt att trygga språkliga rättigheter. Det bör finnas ordentliga stadganden i speciallagstiftning och effektiva åtgärder men det behövs även en större förståelse för dessa rättigheter. Därför bör man fästa större uppmärksamhet vid konsekvensbedömning och intersektionell diskriminering såväl i rapporten som i åtgärderna.

3. Andra kommentarer (t.ex. om rapportutkastet)

SAMS vill fästa uppmärksamhet vid den större risken för personer med funktionsnedsättning att utsättas för våld, trakasserier och diskriminering. Kvinnor med funktionsnedsättning löper avsevärt större risk att bli offer för våld i jämförelse med andra kvinnor. Det här borde åtgärdas.

SAMS vill även lyfta fram sysselsättningsituationen för personer med funktionsnedsättning. Övervakningen av diskriminering inom till exempel rekrytering, arbetslivet och rimliga anpassningar är underresurserade. SAMS anser att diskrimineringsombudsmannen borde ha en bredare behörighet i dessa ärenden än vad som föreslås i förslaget för delreformen av diskrimineringslagen. Arbetskyddsmyndigheterna behandlar ytterst få av dessa fall, trots att diskriminering förekommer ofta. Det vore viktigt att diskrimineringsombudsmannen, som har en god kännedom av grund- och människorättigheter, kunde arbeta för ett jämlikt arbetsliv.

SAMS vill även avslutningsvis påpeka att Finland har en problematisk tradition av att delegera makt som liknar lagstiftningsmakt till arbetsgivar- och arbetstagarnas förhandlingar. Då detta görs saknas det demokratiska inflytandet i besluten och även principen om att göra personer med funktionsnedsättningar delaktiga i beslut som berör dem förverkligas än så länge på ett mycket otillfredsställande sätt. Det här leder till att arbetslivet och dess spelregler byggs upp på ett sätt som inte beaktar behoven hos personer med funktionsnedsättning (Exempelvis det traditionellt negativa förhållningsättet på deltidsarbete).

Nordman Marica
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf